

Testamente från en av ryggforskningens stora profiler

H F Farfan, ed. **The sciatic syndrome.** 283 sidor. Thorofare: SLACK Incorporated, 1996 Pris \$ 59. ISBN 1-55642-243-1.

Recensenter: doc:a Ragnar Johnsson, och Björn Ström-qvist, ortopedkliniken, Universitetssjukhuset, Lund.

Harry Farfan, som är född i Västindien, tillbringade den verksamma delen av sitt liv i USA och i viss mån även i Canada, framför allt vid McGill-universitetet. Han är välkänd som en föregångare vad gäller biomekaniska studier av framför allt ländryggens funktion.

Hans bok »Mechanical disorders of the low back», som publicerades 1973, är en klassiker för den ländryggsintresserade. Farfan tillhör också grundarna av såväl The International Society for the Study of the Lumbar Spine (ISSLS) som North American Spine Society (NASS).

Under de senare dekaderna av sitt liv intresserade han sig för att koppla ihop biomekaniska kunskaper med kliniska sjukdomsbilder och deras behandling. Det är detta intresse som tagit sig uttryck i den föreliggande boken. Till sin hjälp har han haft James Simmons från San Antonio, Texas, och Alexander Hadjipavlou från Glaveston, Texas. Farfan avled vid 70-års ålder 1994, och därefter har boken slutförts av hans båda medförfattare.

Degenerativa sjukdomar fokuseras

Titeln är i viss mån oegentlig, ty boken fokuserar de degenerativa sjukdomarna i ländryggen inkluderande historiska, anatomiska, biomekaniska och kliniska aspekter. Klinisk och neuroradiologisk utredning samt fysikalisk, manipulativ och kirurgisk terapi är beskrivna.

I det historiska kapitlet, som inleder boken, beskrivs utvecklingen från Contagnos banbrytande arbete »De ischiade nervosa commentarius», 1764, där begreppet ischias (sciatica) myntades, fram till modern tid. Man får en översikt av hur vår syn på genesen till ischiassyndromet under de senaste hundra åren har föränd-

rats. Initialt fokuserades intresset på neurit och dysfunktion av en sakroiliakaled följt av i tidsmässig ordning lumbosakral instabilitet, facettledsskada, lumbosakralt enkondrom och, slutligen, själva disken.

Biomekanik, klinik och behandling

Ländryggens anatomiska komponenter beskrivs först i detalj, varefter de binds samman till en funktionell enhet ämnad att underlätta vår förståelse av ländryggens degenerativa utveckling biomekaniskt och fysiologiskt. Vid lämpliga tillfällen sker jämförelse med olika apstammar, vilket bitvis bidrar till att fokusera uppmärksamheten på specifika diskogena, skelettala, ligamentära och muskulära detaljers betydelse för hållfasthet och patogenes.

Klinisk undersökningsteknik belyses i ett omfattande kapitel, och ett antal för oss hittills mindre kända test beskrivs. Hur många av Läkartidningens läsare känner till Amoss' tecken, Crams tecken och Braggards tecken? Hur många använder sig av Goldthwaites test, Milgrims test eller Magnussons test i sitt kliniska arbete?

Smärta har tilldelats ett eget kapitel, i vilket en uppdaterad översikt presenteras av smärtregistrering, smärtimpulsledning perifert, centralt och via det autonoma nervsystemet, samt smärtbeetende.

I utrednings- och behandlingsavsnittet framkommer många intressanta aspekter, men en genomgående systematisk tanke lämpad för exempelvis en ryggkirurg under utbildning saknas.

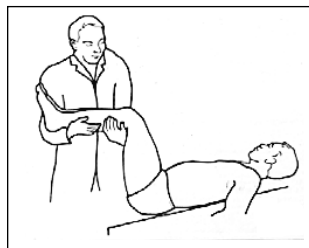
Illustrationerna är enkla och lättförståeliga men ganska sparsamma. Referenslistan domineras av Farfan själv och är inte helt uppdaterad. Mindre felaktigheter har insmugit sig, exempelvis refereras Hulth Munkforsundersökning som »The monk fors investigation».

Historiskt dokument

Boken i sin helhet får främst ses som ett historiskt dokument och ett försök att bygga in biomekaniken i den praktiskt utövade ryggmedicinen och ryggkirurgin.

De bristande kunskaper vi ännu idag har om patomekanik

NYA BÖCKER

»Illustrationerna är enkla och lättförståeliga.»

och patofysiologi i ländryggen gör att den presenterade sammankopplingen mellan basala och klinisk verksamhet till stor del får ses som ett hypotesbyggande. Därmed kommer boken att framstå som ett professionellt testamente från en av ryggforskningens stora profiler, mycket väl värt att läsa som sådant, men den är enligt vår uppfattning knappast lämpad som lärobok eller uppslagsbok. •

Vardagspråk på bekostnad av stringens

Sten Öhman. **Statistik inom klinisk kemi.** 118 sidor. Stockholm: Svensk förening för klinisk kemi, 1995. Pris ca 195 kr. ISBN 91-630-4060-3.

Recensent: professor Adam Taube, statistiska institutionen, Uppsala universitet.

Av förordet framgår att »denna bok har tillkommit för att fylla ut tomrummet mellan det som brukar läras ut i olika statistikkurser och den kliniskt-kemiska verkligheten». Författaren har haft den vällovliga ambitionen att på ett språk förståeligt för kliniska kemister visa hur det i praktiken går till att använda de för dem relevanta statistiska metoderna. Boken innehåller en del goda praktiska råd och nyttiga exempel från konkreta statistiska tillämpningssituationer. Räkneuppgifterna är lärarika.

Att skriva på laboratoriets vardagspråk betyder emellertid inte att det är fritt fram för författaren att uttrycka sig slarvigt. Det är t ex inte »sannolikheten för nollhypotesen» (sidan 7 och 84) som beräknas i en signifikansanalys, även om

många läkare och kemister tror att det är så. På sidan 48 finner man det häpnadsväckande påståendet att: »Regressionsanalys, även kallad minsta kvadratmetoden, förutsätter att variationen i x-led är noll». Minsta kvadratmetoden är en speciell skattningmetod, som kan användas vid bl a regressionsanalys. En nödvändig förutsättning för en regressionsanalys med x som förklarande variabel är att det verkligen finns variation i x-led. Det som föresvävat författaren är den speciellt trassliga situation när bestämningen av x-värdena är förknippad med slumpmässiga fel.

Oprecisa formuleringar

Dessvärre innehåller boken mängder av liknande oprecisa formuleringar (speciellt hoppade i kapitel 7 »Liten statistisk lathund»). På sidan 20 leder denna slapphet i framställningen till att läsaren får en direkt felaktig instruktion: »Inomserievarianserna för samtliga serier adderas nu. Denna summa är mindre än totalvariansen...» Den summan lär nog dock bli större än totalvariansen. Om man däremot adderar inomserievariansernas täljare för sig och nämnare för sig och sedan bildar kvoten, så får man den storhet som förmodligen föresvävat författaren.

Tyvärr finns det många forskare som matar in sina data i statistiska standardprogram och sedan direkt accepterar det de får ut, utan djupare förståelse för den »analys» som maskinen presenterat.

Om dom har tur kan det bli rätt. Dom har emellertid inte alltid tur. Det är inte utan att man hajar till när författaren under rubriken »Olika typer av variation», efter att inledningsvis ha nämnt mätten varians, standarddeviation, variationskoefficient och variationsvidd, fortsätter: »För metoder där spridningen är någotsånär Gaussfördelad är det förstnämnda att föredra.

Varianser kan, enligt teorin för variansanalys, adderas till varandra varvid man kan särskilja olika orsaker till variation från varandra. Statistikprogram innehåller färdiga modeller (ANOVA) för detta...» (sidan 18). Är det bara att sätta igång arbetet vid PC:n efter denna presentation?

När inte det vällovliga syftet

Säkerligen har många kliniska kemister upplevt en klyf-